

॥ ॐ ॥

श्री नविन

सरोज नाटक सभाज.

ताराशुद्धर.

नाटकेना गायनो तथा दुकसार.

लेखक—लावशंकर हरजवनदास भड्डेता.

ह्यावी प्रसिद्ध करनार,

पेपटहाल केसरीसिंग शेठ.

मालिक,

श्री नविन सरोज नाटक सभाज.

प्री-प्रेस थिएटर—मुंबई.

किंमत चार आना.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગાંધી કાર્યાલય વિભાગ]

સંખ્યા નં ૧૬૦૫૮

વર્ગિક

પુસ્તક નામ "સાંસ્કૃતિક રીતિ" ૧૧૨૧ નો. ૩૩,
- ૨૧૧૨

૧૯૭૮

૧ ૦ ૨ ૬

॥ श्री परमात्मने नमः ॥

श्री नविन सरोज नाटक समाज.

तलर एलर.

नाटकनो दुंक सार अने गायनो.

लेखक:—लालशंकर हरश्रवणदास मंडेवा.

छपावी असिद्ध करना.

प्रेमचंदलाल डेसरीसींग शिठ

मालिक,

श्री नविन सरोज नाटक समाज.

दे,—लांगवाडी प्रीन्सेस थिएटर—मुंबई.

संवत् १९८७.

आवृत्ति २७.

सन् १९३१

प्रत २०००

किमत रु. ०-४-०

પ્રાકટકથન.

પ્રસ્તુત નાટક એ સ. લાલશંકર હરજીવનદાસ મહેતાનો ગુર્જર રંગભૂમી ઉપર બીજો પ્રયાસ છે. પ્રથમ ભારત ગુજરાતી એમેરિકાના કલબદ્વારા એમણે "અન્નતરંગ" નાટક લખવાવેલો જે મુંબઈની કદરવાન પ્રજાને પૂર્ણ પસંદ પડેલો એથી આ બીજું સાહસ કરવા એ પ્રેરાયેલ; તારણહાર એ ભારતના ઇતિહાસમાં અગ્રસ્થાન ભોગવતા સદ્ગુણ યુગનો અનંત ઇતિહાસ. માટલીયુવનું મોરવ, ભારતનો અખિલ વિશ્વમાં પરમ ઉત્તમ સ્થાન અર્પનાર છે એ દિવ્ય સિદ્ધાસને ચંદ્રગુપ્ત, વિક્રમાદિત્ય, સમુદ્રગુપ્ત, પરાક્રમાદિત્ય, નૃસિંહાલાદિત્ય, અશોક, ચંદ્રગુપ્ત મૈથિલ, અન્નતરંગ, મુખ્યમિત્ર, ઈ, મહાન નરેન્દ્રા વિરાજી ગયા એમાંના સ્કંદગુપ્ત એક એને ઇતિહાસ એટલોજ ઉજવળ, એટલોજ વિશદ અને એટલોજ મનોહારી છે.

સ્કંદગુપ્ત એટલે એ અતેરા સુવર્ણ યુગના વીર જવાહીર અને આત્મત્યાગ એની દેશભક્તિ એનું અલ્પચર્ય અનેક ખટપટા વચ્ચે ભારતનું અજેય સિદ્ધાસન અજેય રાખવાની એની દહાલિલાયા એને ચરણે વારંવાર નમન કરવાનું મન કરાવે છે આવી વસ્તુ પસંદ કરવા માટે ભાઈલાલશંકરને ધન્યવાદ વહે છે. રંગભૂમિના એમના ઓછા અનુભવને લીધે એમાં રદાચ ક્ષતિઓ રહી ગઈ હશે તો સુઝ પ્રેક્ષકો ક્ષીરનીર ભાવે વધાવી લેશે મેં તેમના નાટકમાં કાવ્યો રચવાનું તેમને તેમજ મારા રનોડી રા. પોપટલાલભાઈને વચન આપેલું. મોડો મોડો પણ એ સહકાર મેં કેંક આંશે સાધ્યો છે. ઈશ્વર સર્વાના પ્રયત્નને સુયશ આપે એજ અભ્યર્થના.

પ્રીતિસ થીએટર.

સુખક

ગુરુવાર, તા ૬-૭-૩૧

રનોડ કિત,

રઘુનાથ ત્રિભુવન અલ્પલક.

નમ્ર નિવેદન.

મારા માનવંતા પ્રેક્ષકો—

હું આપને જણાવવાની રજા લઉં છું કે, મને રંગભૂમીની દીશમાં પ્રથમ દોરનાર “શ્રીભારત ગુજરાતી એમેચ્યોર્સ” અને મહારો “પ્રજાતંત્ર” નાટ્ય પ્રયોગ છે. પરંતુ ખરી રીતે નાટ્ય સંસ્થાની રંગભૂમી ઉપર મહારો પ્રથમ પ્રવેશ આજના “ તારણુહાર ” નાટકથીજ થાય છે. અને એ પ્રવેશ કરાવનાર શ્રી નવિન સરોજ નાટક સમાજના માલિક પોપટલાલભાઈ સાથેનો મારો સ્નેહ સંબંધ છે.

શ્રી નવિન સરોજ નાટક સમાજની શરૂઆતમાંજ તેમણે મારી પાંચ એક સારા નાટ્ય પ્રયોગની માગણી કરેલી પરંતુ મારી અંગત ઉપાધીઓ, ધંધાની અગવડો અને બીજાં કેટલાક વ્યવહારિક અનિવાર્ય કારણોના લીધે તેમજ હું પોતે બહારગામ જઈ શકવાની સ્થિતિમાં નહીં હોવાથી મારાથી નાટક તૈયાર કરવાનું બની શક્યું નહીં, ત્યારબાદ મજકુર નાટક સમાજ મુંબઈમાં આવી અને ચાર નવાં નાટકો સ્ટેજ કર્યાં જે મુંબઈની માનવંતી પ્રજાના સંપૂર્ણ આદરને પાત્ર થયાં.

ત્યારબાદ શ્રીયુત પોપટલાલભાઈની નવા નાટ્ય લેખકોને ઉત્સાહી બનાવી ઉત્તેજન આપી બહાર લાવવાની તીવ્ર ઈચ્છાઓ મારા સમજવામાં આવતાંજ મહેં “ તારણુહાર ” નાટક લખવાની શરૂઆત કરી—અને જે નાટકને સારા આકારમાં શણગારી સ્ટેજ

કરવાની પોપટલાલલાઈએ ખાત્રી આપી મને કેતસાહી બનાવો
આવી ઉગતી સંસ્થા, ઉગતા લેખકોને આવી રીતે પ્રોત્સાહી બનાવે
એ અભીનંદનને પાત્ર છે.

આ નાટક એ માફે સહસ્રજ છે. કારણ હું કવી કે લેખક
હોવાનો દાવો કરી શકતોજ નથી. મારા ધંધાની હીશા તદ્દન
જુદીજ છે. ઉપરાંત હુંક સમયમાં લેખ તૈયાર કરવો. ગુપ્તવંશના
સમ્રાટ સ્કંદગુપ્તનો ઇતિહાસ મેળવવાનાં સાધનોની અછત મારી
અવ્યવસ્ત પ્રકૃતિ-આવા સંજોગોમાં પણ આવજો “તારણહાર”
નાટ્ય પ્રયોગ મારાથી બનતા પ્રયત્ને તૈયાર કર્યો છે ઇતિહાસ સાથે
રંગભૂમિને અનુકુળ કલ્પનાનો ઉપયોગ કરવો પડ્યો છે. સુસ પ્રેક્ષક
વર્ગ મારા આ પ્રથમ પ્રયાસમાં જાણુતી ખામીઓને ક્ષતિય
ગણી મારા સાહસને વધાવી લઈ ઉત્સાહ પ્રેરશે એવી આશા
રાખુ છું.

તેમજ આ પ્રયોગના કાવ્ય વિભાગને વધુ રસીક બનાવવા
માટે કંપનીના તેમજ મારા પરમ રનેહી રસકવિ શ્રીયુત રઘુનાથ
ત્રિભુવનદાસ પ્રલક્ષટે માત્ર ત્રણજ દીવસના હુંક સમયમાં પણ જે
અમુલ્ય મદદ કરી છે. તે માટે તેઓશ્રીનો ખરા અંતઃકરણપૂર્વક
આભાર માનું છું.

તેમજ સંસ્થાના સ્ટેજ માસ્તર કચરાલાલ શીવરામ નાયકે
મને સમયોચિત મુચન ઓ આપી આ પ્રયોગને સંગીત બનાવવા મારા
પ્રત્યે જે લાગણી બતાવી છે તે માટે હું તેમનો પણ આભારી છું વિશે-
ષમાં શ્રી નવિન સરોજ નાટક સમાજના માલિક શ્રીયુત શેઠ પોપટલાલ

લાઇએ મારા પ્રયોગને આકર્ષક બનાવી મને ઉત્સાહ પ્રેરવા સારા સારા આર્ટીસ્ટ જેવા કે શ્રી દેશી નાટક સમાજના બાણીતા મી. જહાંગીરજી માણેકજી મીસ્ત્રી, રા ખંડુલાઇ ગંગારામ, મી વાસુદેવ જેવા સમર્થ કારીગરો રોકી ફોર્પર્સ માંડીને આખાએ નાટકના સીનેરી ફ્રેસો, અને લાઇટના શણગારથી સજવા માટે મુક્ત હસ્તે ખર્ચ કરતાં પાછું વાળી બેયું નથી. વળી વિશેષમાં બાણીતા આર્ટીસ્ટ મી. જહાંગીરજી માણેકજી મીસ્ત્રી કે જેમને કંપની સાથે કાંઈપણ લેવ.દેવા નથી તેમણે શેઠ પોપટલાલભાઈના સ્નેહ સંબંધે આકર્ષાઈ આ નાટકને હીપાવવા પોતે અજ્ઞાત પરીશ્રમ લીધો છે તે માટે હું તેઓશ્રીનો પણ અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું.

અંતીમમાં મને ઉત્સાહ પ્રેરનાર મારા મીત્રો તેમજ સંસ્થાના હિતેચ્છુઓએ મારા માટે જે લાગણી દર્શાવી છે તે માટે તેઓ સર્વના આભાર સાથે વીરમું છું. એજ.

મુંબઈ.
કાલ્યાદેવી,
મીન્સેસ થીએટર
તા. ૯-૭-૩૧.

}

લી. આપનો કૃપાકાંક્ષી,
લાલશંકર હરજીવનદાસ મહેતા.

“ તારણહાર ”

નાટકનાં પાત્રોના પરિચય

પુરુષ વર્ગ

રકંદગુપ્ત-મગધનો પ્રેતાપી આત્મત્યાગી યુવરાજ ખાછળથી બ્રહ્મચારી

સમ્રાટ મગધનો તારણહાર.

પુરગુપ્ત-રકંદગુપ્તનો એ રમાત ભાઈ.

પણ્ડિત-મગધનો મહા નાયક.

ભટ્ટાર્ક-મગધનો કૃષીશ સૈના નાયક.

ગોવિંદગુપ્ત-રકંદગુપ્તનો કાકો કર્મધાગી દિવ્ય પુરુષ.

વીરએન-વક્ત્રાદર અંગરક્ષક.

ભીમવર્મા-માલવાનો મહારાજ.

દેવવર્મા-ભીમવર્માનો કુમાર.

તારમાણુ-હણુસરદાર.

સેનપાલ-પાટલીપુત્રનો વાણીજી.

સાગરદત્ત-વિદેશી સોદાગર.

ખાડીઓ-સેનપાલનો નોકર.

શિવાય અધ્યાપક, નાગરીકો, સૈનિકો, રતાતકો, પ્રતિહાર વિગેરે.

સ્ત્રી વર્ગ.

ભદ્રશીલા-પદ્મ મહાદેવી રકંદગુપ્તની માતા.

અનંતાદેવી-રાજકુમાર પુરગુપ્તની સત્તા લોખી માતા.

દ્વિયંદવી-ભદ્રકંઠની ધર્મપત્નિ; સાચી વીરંગના.

સુશીલાદેવી-માલવપતિ ભીમવર્માની બચીની

સ્વામણી-સેનપાલની સ્ત્રી.

લહેરી-સેનપાલની પુત્રી.

જમના-ખેડાદાસની સ્ત્રી.

શિવાય સખાઓ, વીરંગનાઓ નાગરીકાઓ વિગેરે.

શ્રી “તારણહાર” નાટકનો ઇતિહાસ

પરિચય અને પૂર્વ વૃત્તાન્ત

સમ્રાટ સ્કંદગુપ્ત યાને મંગધના મહારાજીનું જીવન ચરિત્ર જાણનાનાં જે સાધનો મળ્યાં તે બાદુ ઓછા છે. ઇતિહાસ દુર્લભ છે છતાં એ વીર નરની ઉજ્જવળ કારકીર્દીનાં સંભારણાં ગીરનારના શીલાલેખો અને પીટારીના સ્થંભ ઉપર કેલાં છે.

સમ્રાટ સ્કંદગુપ્તને ઇતિહાસકારો અખંડ બ્રહ્મચારી બીખના અવતાર જેવો માને છે. સ્કંદગુપ્તની રાજકારકીર્દી ઈ. સ. ૪૫૫ થી ઈ. સ. ૪૬૭ એટલે ફક્ત બે વરસનીજ છે. એ સમયમાં દેશમાં હુણો અને શોકના આક્રમણો અપરમાતા અનતાદેવીને સત્તાલોભ અને મહત્વાકાંક્ષાથી ગુપ્ત સામ્રાજ્યમાં આંતર વિદ્રોહની સળગતી આગ બાલ્યો અને બૌદ્ધના ઝંઘડાઓ આવા વિકટ પ્રસંગોમાં પણ સ્કંદગુપ્તે સુખ, શાન્તી, સ્વાર્થ અને વૈભવને લાત મારી ગુપ્ત સામ્રાજ્ય ટકાવ્યું. ગુપ્તવંશનો ગદ્ગદ ધ્વજ ફરકતો રાખ્યો સ્કંદગુપ્તનું ધણું ખર્ચ જીવન લડાઇઓ લડવામાંજ ગયું છે ને મૃત્યુ શય્યા પાસે કહકરની સમરભૂમી બની છે. આર્યાવર્ત અને ગુપ્ત સામ્રાજ્ય માટે પોતે સમ્રાટ હોવા છતાં પણ તુલુ શૈયા ઉપર શયન કર્યું છે.

સ્કંદગુપ્તના પિતા સમ્રાટ કુમારગુપ્તને માળવાપર વિજય મેળવ્યા પછી માળવા ગુપ્ત સામ્રાજ્યના તાબામાં હતું. માળવા અને મગધને નિકટનો સંબંધ હતો. એટલે આજના પ્રયોગમાં મગધ સાથે માળવાના પ્રસંગે મેળવવામાં આવ્યા છે. પ્રયોગનાં ઘણાં ખર્ચ પાત્રો ઐતિહાસીક છે. સ્કંદગુપ્તની આજન્મ અખંડ પ્રજાચારી રહેવાની પ્રતિજ્ઞા મગધ માટે આપેલો અપૂર્વ આત્મભોગ. પ્રજાપાલક અને ધર્મનિતી એજ આજના “તારણહાર”ની મહત્તા.

પૂર્વ વૃત્તાન્ત.

ગુપ્તવંશના ઈતિહાસના પ્રમાણથી સમ્રાટ કુમારગુપ્તને બે સમ્રાજીઓ હતી. પટ મહાદેવીનું ચોકસ નામ નહીં મળવાથી અહીં ભદ્રશીલા નામ રાખવામાં આવ્યું છે. જ્યારે બીજીનું નામ અનંતાદેવી મળ્યું છે. સમ્રાટ કુમારગુપ્તને ભદ્રશીલાથી યુવરાજ સ્કંદગુપ્ત અને અનંતાદેવીથી પુરગુપ્ત નામના બે પુત્રો હતા. ભદ્રશીલા પવિત્ર ને ધર્મમૂર્તિ હતી. અનંતાદેવી સત્તા લોભી વિલાસી ને મહત્વાકાંક્ષી હતી એટલે યુવરાજ સ્કંદગુપ્ત નર્મદા કિનારાપર પુષ્યમીત્ર નામના રાજ સામે યુદ્ધમાં ગયો અને અહીં સમ્રાટ કુમારગુપ્તનું મૃત્યુ થયું. મૃત્યુ શાશ્વી અને કેમ થયું તે નિર્ણય થઈ શકતો નથી. પણ અનંતા દેવીએ સમ્રાટ કુમારગુપ્તના નામનો બનાવટી લેખ ભટ્ટાક નામના સેના નાયકને પોતાના પક્ષમાં લઈ તૈયાર કર્યો અને યુવરાજ સ્કંદગુપ્તની ગેરહાજરીનો લાભ લઈ પોતાના પુત્ર પુરગુપ્તને ગુપ્તવંશના સિંહાસન પર બેસાડવાની તૈયારી કરી ત્યારથી આજના પ્રયોગની શરૂઆત થાય છે.

શ્રી “તારણહાર.”

નાટકનો ટુંકસાર.

અંક પહેલો

મંગળા ચરણ અને વસ્તુ સૂચન.

પ્રવેશ ૧ હો—પાટલી પુત્રનો ભવ્ય રાજદરબાર—રાજમહીપી અનંતાદેવીનું હથીઆર અનેસો સેના નાયક ભટ્ટાર્ક રાજકુમાર પુર-ગુપ્તને રાજ્યાભિષેકની તૈયારી કરી રહ્યો છે. ગુપ્ત સામ્રાજ્યના વફાદાર મહાનાયક પર્ણદત્તે આવી સામ્રાજ્યના સિંહાસનનો ખરો હકદાર યુવરાજ સ્કંદગુપ્ત હોવાથી રાજકુમાર પુરગુપ્તને થતો રાજ્યાભિષેક અટકાવવો, પુરગુપ્ત ભટ્ટાર્ક અને પર્ણદત્ત વચ્ચે આગના તણખા ઊડે છે. ત્યાં રાજમહીપી અનંતાદેવીએ આવી રાજ્યાભિષેકનું કાર્ય પુર કરવા તથા પર્ણદત્તને કેદ કરવાની આજ્ઞા કરમાવવી, સિંહગર્જના કરતો પર્ણદત્ત અન્યાયની સામે તદ્વાર ઉઠાવે છે. પુખ્તમિત્ર સાથેના યુદ્ધમાં વિજય મેળવી યુવરાજ સ્કંદગુપ્તનું આવી ચડવું. આંતર વિત્રોહની સળગતી આગ જોઈ સ્કંદગુપ્તનું વિસ્મય થતું અને માતા અનંતાદેવી પાસે ખુલાસો માગતા અનંતાદેવીએ સદ્ગત સમ્રાટ કુમારગુપ્તની અંતીમ ઇચ્છાનો બનાવટી લેખ

રજી કરવો સ્કંદગુપ્તની પિતૃભક્તિ પર્ણદત્તનો વિરોધ. અનંતાદેવી અને ભટ્ટાર્કના પ્રપંચથી પર્ણદત્ત અશ્ચર્યજનક કેદ થવા સ્કંદગુપ્તને શસ્ત્રો છોડી તોથે જવાની આજ્ઞા. અપરમાતાનો પ્રપંચ સામે સ્કંદગુપ્તની સિંહ ગર્જના સ્કંદગુપ્તને કેદ કરી પુરગુપ્તને રાજ્યાભિષેક કરવા જતા દિવ્ય યોગી ગોવિંદગુપ્તથી સ્કંદનો આશ્ચર્યજનક અચાવ.

પ્રવેશ ૨ જો-કાળા ધોળા કરી માલદાર થયેલ પાટલીપુત્રના શેઠ સેજપાળ અને શેઠાણી શ્યામળીનો વાર્તાલાપ મુખ નોકર ખોડી દાસની મુખાઈનું પ્રદર્શન સાગરદત્ત નામના સોદાગરનું સંજપાવન ત્યાં થાપણ મુકેલા આવવું સેજપાળ પચાવવાની આજ્ઞાએ સાધુતાનો ડોળ કરી થાપણ પચાવવી.

પ્રવેશ ૩ જો--પાટલીપુત્રનો રાજમહાલય--અનંતાદેવી અને ભટ્ટાર્ક સ્કંદગુપ્ત અને ગોવિંદગુપ્તને સપડાવવાની મંત્રણા કરી રહ્યા છે. અંગરક્ષક વીરસેનને બોલાવી દેવી ભદ્રશીલાને ઘાત કરવા કહેવું રાજસેવક વીરસેનની રાજભક્તિ અને અનંતાદેવીના હાથે મૃત્યુ પોતાના હાથેજ ભદ્રશીલાને કાઢી ઉઠેડી નાખવા અનંતાદેવીએ ભદ્રશીલાને ઘસડી લાવવા ભટ્ટાર્કને મોકલવો. ભટ્ટાર્ક ભદ્રશીલાને લઇને આવવું. અનંતા અને ભટ્ટાર્કનો આદર્શ. દેવી ભદ્રશીલા ઉપર અસહ્ય જીલમ. મદાંધ અનેલી અનંતાને ભદ્રશીલાનાં બોધવચન. અનંતાનું ઉશ્કેરાવું અને ભદ્રશીલાપર પ્રહાર કરવા જતા ભટ્ટાર્કની પતિન ધૈર્યદેવીએ આવી સામી ભટ્ટાર્ક અને અનંતાને વીરાંગનાને ઠાજતો પડકાર ગુપ્ત સામ્રાજ્યની પટ મહાદેવી માટે પ્રાણ આપવાની તૈયારી

અનંતા અને લટકાઈને ક્રોધાગ્નિમાં ભદ્રશીલા અને ધૈર્ય દેવીને
હોમવાની તૈયારી ત્યાં અચોનક સ્કંદશુતનું આવવું, ભદ્રશીલા ને
ધૈર્યદેવીને ખચાવ,

—ટુલો—

પ્રવેશ ૪ થો—હજીચીનીનું ઉપવન—પુરંધાને હજીચીનીના
મહારાજ ભીમવર્માની ભગીની મુશીલાદેવીનો સખીઓ સાથે પ્રેમ
ગોષ્ઠી ત્યાં હુણુ સરદાર તોરમાણુનો પત્ર લઈ સૈનિકનું ભીમવર્માનું
આવવું. વીરાંમના મુશીલા દેવાએ પત્રના ટુકડા કરી પોતાના હાથની
માગણી કરનાર તોરમાણુને માળવાનું શૌર્ય ખતાવવા યુદ્ધનું આમંત્રણ.
મહારાજ ભીમવર્મા પાટલીપુત્ર ગયેલા હોવાથી મુશીલાદેવીએ સૈન્યની
સરદારી અને દુર્ગ રક્ષાની જવાબદારી સ્વીકારવી. દુતને પાટલીપુ-
ત્ર મોકલવો,

પ્રવેશ ૫ મો—કારાગાર-કારાગૃહમાં પડેલા પર્ણદત્તના મગધ
માંટે વિચાર. અનંતા દેવીનું આવવું. પર્ણદત્તને પોતાના પક્ષમાં
મેળવવા શામ, દામ, ભેદથી સમજાવવો, છેવટે પ્રેમની માગણી.
રાષ્ટ્રભક્ત પર્ણદત્તની અડગ ટેકને અનંતા દેવીને તીરસ્કાર-વીકરેલી
વાઘણુ જેવી અનંતાને ક્રોધ અને પર્ણદત્તને જીવતો બાળી મુકવા
સૈનિકોને આજ્ઞા. ગોવિંદશુતથી અજાયબી ભરી રાષ્ટ્રભક્તનો ખચાવ.
અનંતાનું સ્તબ્ધ થવું.

—ટુલો—

પ્રવેશ ૬ ઠો-જગા કરી પાછા ફરેલ સાગરદત્તે સેજપાલ પાસે
થાપણ પાછી મથિવા આવવું. સેજપાલના ઉડાઉ જવાબ ઉસ્તાદ
સાગરદત્તે થાપણના બદલામાં તેની દીકરી લહેરીને ઉચાપત કરવી,
ખેડીદાસે શોધમાં જવું.

પ્રવેશ ૭ મો—(ઉજ્જયનીનું વિઘાપીઠ-ઉજ્જયનીનો દુર્ગ અને ક્ષીપ્રાનદી) ઉજ્જયનીના વિઘાપીઠના સ્નાતકોને સૂવર્ણ ચંદ્રકના દાન આપવાનો મહોત્સવ જીજ્ઞવાય છે ત્યાં સુશીલાદેવીએ આવી સ્નાતકો પાસે માળવાની માતૃભૂમી માટે આત્મબળીદાનની માગણી, રાજકુમાર દેવવર્મા અને સુશીલાદેવી વચ્ચે ઉચ્ચ સંવાદ સુશીલાદેવીના તીવ્ર વાક્ય પ્રહારોથી વિઘાપીઠના સ્નાતકોએ માળવાની આબરૂ બચાવવા પ્રતિજ્ઞા કરવી અને હુણો સામે દુર્ગનો બચાવ કરવા સમર ભૂમી તરફ પ્રયાણ. સીન ટ્રાન્સફર.

ઉજ્જયનીના દુર્ગને તોડવાનો તોરમાણુનો મીથ્યા પ્રયત્ન ત્યાં રાજકુમાર દેવવર્માની સરદારી હેઠળ સ્નાતકોનું આવવું. હુણો અને સ્નાતકો વચ્ચે ભીષણ યુદ્ધ ને દેવવર્માનું ધાયલ થવું ત્યાં સિંહણ સમી સુશીલાનું મેદાને પડવું. તોરમાણુના હાથે સુશીલાની હાર ને કેદ પકડાવું સુશીલાને પોતાની છાવણીમાં પહોંચાડવાની સૈનિકોને તોરમાણુની આજ્ઞા મગધ સૈન્ય સાથે સ્કંદગુપ્ત અને ભીમવર્માનું આવી પહોંચવું. હુણો અને માગધીઓનો દાડણ રણ સંગ્રામ હુણોની હાર ને નાસવું. સ્કંદગુપ્ત, ભીમવર્મા અને સુશીલાએ પાછળ પડવું. સીન ટ્રાન્સફર.

ક્ષીપ્રાની ખીણોમાં નાસતા હુણો ઉપર સ્કંદગુપ્તનો ભયંકર મારો તોરમાણુનું હતાશ થવું. તોરમાણુની પીઠ પર સ્કંધે ઘા કરવા જતાં ગોવિંદગુપ્તનું પ્રગટ થવું. ને ક્ષમા ચીરસ્ય મૂષણમ્ ના દિવ્ય મુત્રથી સ્કંદને રોકવો સ્કંદે તોરમાણુને જીવતો જવા દેવો.

—ટેબલો—

પ્રથમ અંક સમાપ્ત.

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૧ લો—ઉજ્જયનીનો રાજમહાલય—સ્કંદગુપ્તની સહાયથી ઉજ્જયનીની રક્ષા થઇ માળવાનું ગૌરવ વધ્યું અને પોતાનો બચાવ થયો તેથી સખીઓ સાથે સ્કંદગુપ્તના સ્વાગતની તઠયારીઓ કરી રહી છે, ત્યાં સ્કંદગુપ્તનું આવવું. સ્કંદગુપ્તનો અપુર્વ સત્કાર. મુશીલા દેવી અને સ્કંદગુપ્ત વચ્ચે સ્ત્રી પુરૂષ વિષે મીઠો અને પ્રેમ ભર્યો સંવાદ, ત્યાં પાટલી પુત્રથી બેહાલ સ્થિતિમાં ધૈય દેવીનું આવવું અને પુરૂષ સામે પોકાર અને ન્યાય માગવો. સ્કંદગુપ્તનું ધૈર્યદેવાને સન્તવન ધૈર્યદેવીએ પાટલી પુત્રની સ્થિતિ સમજાવવી. સ્કંદગુપ્તની પાટલીપુત્ર જવાની તઠયારી. સ્કંદગુપ્ત અને ધૈર્યદેવીનું પાટલીપુત્ર તરફ પ્રસ્થાન મુશીલાદેવીને સ્નેહાકર્ષણ.

પ્રવેશ ૨ જો—પાટલીપુત્રના અનંતાદેવીનું વિકાસભુવન. સ્વચ્છંદી બનેલા અનંતા અને નિરંકુશ ભટ્ટાર્કનો બ્રહ્મચાર અને પાશવલીલા રાજકુમાર પુરગુપ્તે અચાનક દાખલ થતાં માતાની પાપલીલા તરફ દષ્ટિ અને આઘાત. ક્રોધાધિ બનેલા પુરગુપ્તે માતા ઉપર શસ્ત્ર ઉપાડતાં પુરગુપ્તને કેદ કરવાનો હુકમ ત્યાં મહા નાયક પર્ણુ દત્તનું પાપીઓને પડકાર કરતાં દાખલ થવું, અતંતાનો ઉગ્ર ક્રોધ ત્યાં ભટ્ટાર્ક અને અનંતાએ આપેલા અમંત્રણથી હુણુ સરદાર તોરમાણુનું આવવું. અનંતા અને ભટ્ટાર્ક તરફથી હુણુ સરદારને સત્કાર. પુરગુપ્ત અને પર્ણુદત્તનો રુખત વિરોધ. હુણુ સરદારનું અપમાન. હિંકરાયલા હુણુ સરદારને શાન્ત કરવા અનંતાએ બધાંને

ક્ષમા માગવા કરજ પાડવી. ગુપ્ત સામ્રાજ્યની ત્રિભુતીઓના પડકાર બંનેને કેદ ને અનંતા એ હુણુ સરદારના ચણામાં અમુલ્ય ભેટ તથા ગુપ્ત સામ્રાજ્યનો પવિત્ર રાજમુગટ ધરી તોરમાણુની સ્વાધીનતાનો સ્વીકાર કરવા જતાં આગના ગોળા સમો સ્કંદગુપ્ત ધૈર્ય દેવી સાથે આવી પહોંચે છે. તોરમાણુને પાટલીપુત્રની હદમાંથી બહાર જવા સ્કંદગુપ્તનો હુકમ છુપાવી રાખેલ હુણુ સૈનિકોનું બહાર પડવું લડાઈ અને તોરમાણુનું નાસવું ભટ્ટાર્ક અને અનંતાનું નારીપાસ થવું ને રાજમહેલમાંથી પસાર થવું. —ટેળો—

પ્રવેશ ૩ જો—સાગરદત્ત ને લહરીનો શંગાર લહરીની શોધમાં ભટકતા ખોડીદાસે બંનેનો શંગાર જોઈ જુવાનીમાં આવી જવું. સાગરદત્ત પાસે પૈસા નહી હોવાથી મુછના ખાલ પર પૈસા લેવા

પ્રવેશ ૪ થો—હુણુ સરદારની છાવણી—ઉજ્જયનીની હાર અને પાટલીપુત્રમાં સ્કંદના હાથે મહાત થયેલા તોરમાણુની નિરાશા હુણુ દેના નાયકની હિમત અને આર્યાવર્ત ઉપર હુણુનો મુંડો ફરકાવવાની આગાહી, ભટ્ટાર્ક અને અનંતાએ આવવું હુણુ સરદાર તોરમાણુ પાસે ક્ષમાની યાચના. પાટલીપુત્ર અને માળવાને છુટા પાડી સ્કંદગુપ્ત અને સુશીલાના હૃદને આઘાત પહોંચાડી હતાશ કરવાની પ્રપંચી જળ મગધના ચાણુની શરતો અને બંને પક્ષ વચ્ચે કોલકરાર. લેખપર સહીએ કરવાની તૈયારી ત્યાં ગોવિંદગુપ્તનું પ્રગટ થવું મગધ પ્રોહીએને સખ્ત ક્રીટકાર. લેખના ટુકડા કરી મગધનું વેચાણ ચટકાવવું. તોરમાણુ ભટ્ટાર્ક અને અનંતાને ઉશ્કેરવા. ગોવિંદગુપ્તનો શિરસ્થિત કરવા જતાં દિવ્યપુરુષનો દિવ્યપ્રભાવ.

—ટેળો—

પ્રવેશ ૫ મો—પાટલીપુત્રનું રાજમંદીર—ગાનતાનમાં ગુફતાન
 અનેલા રાજકુમાર પુરગુપ્તને સ્કંદગુપ્તે આવી રાજધર્મ સમજાવવો
 પુરગુપ્તની બાતુલાકત ઉજ્જયનીથી સુશીલા દેવીના સ્વર્ગારોહણના
 અનાવટી સમાચાર લઈ છુપા વેશે હુણુદુતનું આવવું, સ્કંદગુપ્તના
 હૃદયને તીવ્ર આઘાત, માતા લક્ષ્મીલાનું આવવું દુતને ધમકી આપી
 સત્ય ઘટનાનો સ્ફોટ કરાવતાં પ્રપંચી દુતનું અડગ રહેવું તે ખાત્રી
 માટે સુશીલાની લસ્મ રજી કરવી. બધાની ખાત્રી થતાં સ્કંદગુપ્તની
 આ જન્મ પ્રભાચારી રહેવાની લીધમપ્રતિજ્ઞા દુતનું જવું. અને જી-
 જ્ઞયનથી દેવી સુશીલા અને મહારાજા લીમવર્માનું આવી પહોંચવું
 પત્ર માટે શંકા દુતના અદ્રશ્ય થવાના ખગર શંકાનું મજબુત થવું
 સ્કંદગુપ્તનો અડગ નિશ્ચય સુશીલા સ્કંદગુપ્તનો પ્રેમાવેશમાં ભેટવા
 જતાં સ્કંદે પ્રતિજ્ઞા જાહેર કરવી. સુશીલા અને સ્કંદની હૃદય વ્યથા
 કણ્ણુમીલન અને સ્કંદે સુશીલાને માતા ગણી તેના ચણીમાં કર્ત-
 વ્યની ભિક્ષા માગવી. સુશીલાનું પ્રેમભગ્ન થવું.

પ્રવેશ ૬ હો—દેખાદેખી શૃંગારને સાળે ચઢેલા ખોડીદાસ અને
 જમનાનો શૃંગાર—શૃંગારમાં અંગાર ઉઠતાં સેજપાલ શેઠે આવી બ-
 નેનું સમધાન કરવું. ખોડીદાસે લહેરીનો પતો આપવો સેજપાલે
 સાગરદત્ત લહેરીની શોધમાં જવું.

પ્રવેશ ૭ મો—પાટલી પુત્રનો દુર્ગ—પાટલી પુત્રના દુર્ગનું
 નિરીક્ષણ કરતાં સ્કંદગુપ્ત અને પર્ણદત્તનું આવવું. લટ્ટાકં છુપા
 વેશમાં આવી સ્કંદના ચણીમાં પડી અનાવટી ક્ષમાની ભિક્ષા માંગવી
 ઉદાર દીલના સ્કંદે લટ્ટાકંને ક્ષમા અને સૈન્યની સરદારી આપવી.
 પર્ણદત્તનો વિરોધ સ્કંદની પ્રભુતા પર્ણદત્ત તથા લટ્ટાકંનું જવું.
 તોરમાણુનો અચાનક ઉદ્વેગ થતાં સ્કંદનું ઘેરાવું શત્રુઓ

સામે સ્કંદ મરણીએ. થઈ મગધને બચાવવા લડે છે. અને શત્રુઓને ત્રાસ પોકરાવતો ધાયલ થઈ પડે છે. હુણો ભેવકા ભટાર્કની સહાયથી દુર્ગને સુરંગથી ઉડાડી પાટલી પુત્રમાં દાખલ થાય છે. સ્કંદ મૂર્છામાંથી જાગત થતાં દુર્ગને તુટેલો જોઈ વીરત્વમાં ધાયલ થયેલી હાલતમાં શત્રુઓની પાછળ પડે છે.—સીન ટ્રાન્સફર.

પાટલીપુત્રની પડતી માટે પશ્ચાતાપ કરતો પુરગુપ્ત પોતાના પ્રમાદનું પ્રાયશ્ચીત કરવા, ગરુડવજ લઈ જીવન સમર્પણ કરવાની તૈયારી કરી રહ્યા છે. ત્યાં મહારાજા ભીમવર્માએ આવી ગુપ્તવંશના પવિત્ર ગરુડવજની પ્રાણાન્ત સુધી રક્ષા કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી ગરુડવજ લઈ જવું. તોરમાણું નગરમાં દાખલ થવું. પુરગુપ્તનું તોરમાણુંના હાથે ધાયલ થવું. ત્યાં શત્રુઓને હંકારવતો પારુદત આવી ચડે છે. ને ઘવાએલા પુરગુપ્તને ઉપાડી શત્રુઓના મારા વચ્ચેથી આબાદ છટકી જાય છે તોરમાણુંની કુર દમનનીતિ ભટાર્કની કુટીલતા અને અનંતાની આપખુદી વચ્ચે પીસાતી પાટલી પુત્રની પ્રજ્ઞના આત્મનાદ સાંભળી દેવી ભદ્રશીલાએ મેદાને પડવું પ્રજા માટે પ્રાણદાન તોરમાણું અગ્નીના મુખમાં હોમી દીધેલું, પાટલીપુત્ર અગ્નીની સર્વલક્ષી જવાલઓમાં સળગતું નગર. પ્રજાની કંઈયે ચીસા હૃદયભેદક દ્રશ્યો વચ્ચે લોહીની છાંયો ઉછાળતી સિંહણો સમી સુશીલા અને ધૈર્યદેવી ધસી આવે છે. અને શત્રુઓથી ઘવાય છે. ત્યાં તલવારના ટેકે ઘવાએલો સિંહસ્કંદ અગ્ની વરસાવતો આવે છે ને શત્રુઓને તોળા પોકારાવે છે. અનંતા તોરમાણું અને ભટાર્કના મારા વચ્ચે ઘેરાએલા સ્કંદના ઘા ભીમવર્માએ ઝીલી ગુપ્તવંશના ગરુડવજને છાતિ ઉપર રાખી નકળ અદા કરવું. પડતા કેશરીને ગોવિંદગુપ્તે અક્કર ઝીલી લેવો, સ્કંદનો ગુપ્ત વંશના ગરુડવજ માટે પોકાર. ગોવિંદગુપ્તે ગરુડવજ અદ્રશ્ય ફરકાવવો શત્રુઓનું આશ્ચર્યમુગ્ધ થવું.

—ટુલો—

અંક ત્રીજો

પ્રવેશ ૧ લો.—પર્ણદતની પર્ણકુટી—પાટલીપુત્ર પડયું અને હુટાયું હુણોના અત્યાચારથી પાટલીપુત્ર કંગાલ બન્યું. દુઃખી મગધ-વાસીઓના દુઃખ પર પર્ણદત અને સુશીલાની દયાજનક સ્થિતિ. દેશબંધુઓ માટે દ્રવ્યની ભિક્ષા. ગરીબોના ભુખનું દુઃખ અને શ્રીમંત નાગરીકોની વિલાસ પ્રિયતાને અધમતાનો ચિતાર. પર્ણદતના હૃદયનું કમકમી ઉઠવું. સુશીલાએ કંક વેચી દુઃખી દારીદ્રનારાયણની સેવા કરવી. પાટલીપુત્રની પકતી અને મગધની પરાધીનતાથી વીરત્વમાં પાગલ બનેલો સ્કંદ આંગણે આંગણે મગધની મુક્તિ માટે વીરોની ભિક્ષા માગે છે. પુરગુપ્ત અને ધૈર્ય-દેવીનું આવવું. હૃદયભેદક ચીતાર. નાગરીકોનું મગધની માતૃભૂમિ માટે ભરવા તૃપ્તિ થવું. દેશ દ્રોહી પતિનું મસ્તક કાપી સ્કંદના ચણેમાં ધરવાની ધૈર્યદેવીની પ્રતિજ્ઞા. મગધની વારંગના. મગધ માટે પતિનું અલિદાન લેવા દેડી જાય છે. સુશીલા પાછળ જાય છે. સ્કંદ. પર્ણદત, પુરગુપ્ત, નાગરીકો સૈન્ય તૃપ્તિ કરી યુદ્ધ માટે પ્રયાણ કરે છે.

પ્રવેશ ૨ જો—હુણોની હાવણી—વિજયોત્સવ ઉજવતો હુણ સરદાર તોરમાણુ અનંતા અને ભદ્રાર્કને છુટા પાડવાની યાચ ગોઠવે છે. અનંતા અને ભદ્રાર્કનું આવવું. સત્તા અને શરતો માટે અનંતા અને ભદ્રાર્ક વચ્ચે ચક્રમંત્ર. ધૈર્યદેવીનું છુપા વેશે દાખલ થવું. અને સપડાવું. પતિપતિ વચ્ચે વાકયુદ્ધ. ત્યાં સુશીલાનું આવી પહોંચવું તોરમાણે સુશીલા અને ધૈર્યદેવીને પકડવાની આજ્ઞા. પુરગુપ્ત પર્ણદત અને સ્કંદનો અચાનક હલો હુણોનું ઘેરાઈ જવું. દારૂણ સંગ્રામ

હું સરદાર તોરમાણુ અને અનંતાનું પકડાવું. ધૈર્ય દેવીએ ભટ્ટા-
કંનું મસ્તક કાપી સ્કંદના ચણીમાં ભેટ કરેવું. પ્રીતી મગધના
તારણુહારનો વિજય

પ્રવેશ ૩ જો—સેજપાલ સાગરત વિગેરેનો ન્યાય, સાગરદત્ત
લહેરીના લગ્ન. —ટેબલો—

પ્રવેશ ૪ થો—પાટલી પુત્રનો ભવ્ય રાજમહાલય—યુવરાજ
સ્કંદગુપ્તને રાજ્યાભિષેકની તૈયારી પ્રજાના પ્રશ્નનો સ્કંદનો ઉકેલ
પટમહાદેવી શિવાય આર્યપટપર અભિષેક કરવાની ધૈર્ય દેવી ના
પાડે છે. પર્યુદત્ત મુશીલાનું પણી ગ્રહણ કરવા કહે છે. સ્કંદ
નિશ્ચયમાં અડગ રહે છે સ્કંદના આત્મજન માટે ગોવિંદગુપ્તનો
આશીર્વાદ. પશ્ચાતાપથી બળતી અનંતા આવી સમ્રાટના
લેખની તથા મુશીલાના સ્વર્ગરોડાણના બનાવટી પત્રના પાપનો
સ્ફોટ કરી ક્ષમા યાચે છે. પાપીણી માતાનો ઘાત કરવા પરગુપ્ત ધસે
છે. સ્કંદ રોકે છે. ને માતાને ક્ષમા આપે છે. આર્યવર્તનો બીજો પ્રહ-
ચારી લીપ્તસ્કંદ પટ મહાદેવી તરીકે પોતાની ભવાનીને સિંહાસન
પર સ્થાપે છે મુશીલા અખંડપ્રહચારીણી રહેવાની પ્રતિજ્ઞા કરે છે.
આર્યબાળાનો અપુર્વ ત્યાગ સ્કંદનો પટાભિષેકને અનંતાના લોહીનું
રાજતિલક. તોરમાણુને આર્યવર્તની હદ છોડવાના કરમાન સાથે
ક્ષમા આપી છુટા કરે. મગધના તારણુહાર સમ્રાટ સ્કંદની વિજય
દેવપણા સાથે નાટ્યપ્રયોગની પુણ્યહુતી. અંતિમમાં મગધના
તારણુહારનો જય.

શાન્તિ !

શાન્તિ !!

શાન્તિ !!!

શ્રી ૧૧.

તારણહાર.

નાટકના ગાયનો.

અંક પહેલો.

મંગળાચરણ.

ખાળાઓ—

પાલક પરિશ્રદ્ધ પુણ્ય કામહે
વાર વાર પદ પ્રણામ વિભુવર
ચરણ શરણ અવિનાશી
માર્ગ અભિલાષી સુખકર
નિરાકાર નિર્વિકાર નિર્ગુણ
અદ્વૈત તત્વે આત્મ નિમજ્જન
યાત્રું હર નિશનાથ નિરંજન
હે હુખ ભંજન કર મનરંજન
મંગલ કરતા કરુણા કરજે
તાપ ત્રિવિધ અમારા હરજે પુનિત નામહે

આળાઓ—

દેશ ભક્તિમાં જેણે દિધાં દેહ દાન
એના ચરણોમાં કોટી પ્રણામ.
દેશદેશે ગવાય એના નામ

રહે યુગ યુગ અવિચળ જેનાં કામ-એના.
દેશ દાઝે હૈયાં જેનાં દાઝી ઉઠે
રણ હાકે વિર કેશરી જે ગાળુ ઉઠે
ખેડે એકજ લાખોમાં સંગ્રામ--એના.

રાજમહિલાઓ—

૧

વિશ્વેશની વિભુતીને બહાલથી વધાવો
આનંદ આપનારા ઉત્સવ રૂડા રચાવો
સ્વાગત કરી સહર્ષે શ્રીમાનને રિઝાવો
આ ઉગતો દિવાકર પોષક બને અમારો
આશાના અર્ધ્ય અર્પી પ્રેમે પુજન કરાવો.

સેજપાળ શ્યામળી—

૨

પુછી જે જગતના ધનવાનોને પેસા ક્યાંથી આવ્યા
કાળા ધોળાં કૈંક કરીને કૈંના માલ પચાવ્યા
કરી ઉચાપત માલ ખીજના આખર કોઈ નવ ફાવ્યા
માળાના મુળગા જતામાં કંઈક ફેરે હડકાયા
ભાગળગીયા કંઈક અંગણ પૈસાથી અંધાયા
સત્ય નિતિની ભટ્ટી ઝુંપડી જ્યાં ઇંધિરની છાયા

કૃષ્ણ—

૩

અય ગોકુલકી ગ્વાલીની દીલકી દીલારામ
કહાં ચલી કહે દે જરા કયા હે તેરા નામ

રાધા—બાંકે છેલા ઝગરીયાં ભરનતે
 ચલનનદે શ્યામ રોકે ઝગરીયાં
 નીડર નીપટ ઢીટ કનાઈ
 કરત રહત છેડ સદાઈ
 ધ્રુધ ધ્રુધ બીસરત ઉન સંગ સજની લગત
 હૃદય લગની બાંકે
 મધુર મૃદુલ હસત લાલા ગ્યાકુલ ભઠરી પ્રીજકી ખાલા
 અચપલ મુહભર સુલલિત નયનાં
 અમીત પુનીત સુખદા

ભદ્રશીલા—

૪

સત્તા ટકી છે કોની કોની ટકી રહેશે
 જર જોરને જીવાની અંતે થવાનાં કાની
 મદ મોહમાં દીવાની કાલે ખરીજ બશે
 સતકર્મ કંઈ કરી લે ભવસિંધુ આ તરી લે
 વિભુતી વિમળ ભરી લે કીરતાર હીસાબ લેશે

સુશીલા સખીઓ—

૫

કોકિલને કોણે મીઠાશ દીધી
 આવી પુષ્પોમાં ક્યાંથી સુવાસ
 પુષ્પ કહો કોને સાહેલી
 યુવતીના નયનોમાં રાગ મુક્યા કોણે
 હેયે મુકી કોણે આશ
 મને જરા કહોને સાહેલી

કલાયું ન હોય એવું આવે નજરમાં
 સ્મરણ સતાવે ઉંડા અંતરમાં
 જન્મ જન્મની એ પ્યાસ
 જગત એને કહે છે પ્રેમ પ્રવાસ
 રસીક એને કહે રસહેલી

સુશીલા સખીઓ— ૬

અણબધ્યા તે રનેહ કેમ કરીએ સાહેલી
 અણબધ્યા તે પંથ કેમ જઈએ-સખી.

પ્રીત સાગરનાં વારી છે ઉંડાં સાહેલી
 જોઈ જોઈને વિચારી પાય ધરીએ-સખી.

લેહ કંચન કથીર તણા જાણી લઈએ
 નહીં ઉજળાને દુધ સખી માની લઈએ

હૃદય પરજે કે હૃદય અમે અપીં ફઈએ
 નયન નીરખી પીછાણે પ્રાણ વારી જઈએ.

નહીં પ્રેમનાં જાગર આ સંસારમાં સહેલી
 હૃદય રતનના વેપાર કેમ કરીએ-સખી

મળે સત્યા ઉરહાર પછી શાના વિચાર
 ગ્રહી સાચા ભવતાર પાર તરીએ-સખી

સુશીલા— ૭

જગ જગાવો સહુ સીંહણ
 ભાવ ધરી કરો જીવન સમર્પણ

રણ ચડી રણ યજ્ઞ અતુલ જળ
 શત્રુને ખતનાવો

પ્રબળ પ્રચંડ કરી પડકાર
 વીર ધરા ધુમવો

સમર ગંગાવી રાણી રીપુદાન

વીજ્ય ધ્વજ ફરકાવો.

લહેરી—

એની કળીએ કળીએ ઉડે છે પ્રેમની પરાગ

મારા ગુંથ્યા કરમાય છે મોંઘેરા ગજરા

હંખ જેરી વેડી વેડીને ચુંદચાં

તાર ફરના પરાવી મેં તો ગુંથ્યા

ધારી ધારી હડામાં અતુરાગ—મારા.

મન મંદિરના દેવ ક્યાંથી લાવું

માળા ગુંથી ગુંથીને ક્યાં ધરાવું.

સુનો સુનો લાગે છે રનેહ બાગ

૯

સાગર--લહેરી--અજબ રત્ન એક આપું ન આપું કહો આપું

તો—એને છુપું રાખશો ?

રત્ન મોંઘુ જો હોય એ તમારૂં હા'—તમને બહુજ

ખ્યારૂં તમારૂં ગણીને તમે રાખશો.

વાટ ઘાટે એ રત્ન કંઈ મળતા નથી.

અમે જુઠી લાલચ જોઈ ઢળતા નથી

જો ! જો ! કલ્પવૃક્ષ રોજ રોજ ફળતા નથી

પ્રાણ સાટે સ્વીકાર રોજ સુંદર ઉપહાર

ગણું પ્રાણથી અધિક પ્રાણ માનશો.

પ્રથમ અંક સમાપ્ત.

અંક ૨ બે

સુશીલા સખીઓ— ૧૦

“આનંદના ઉજ્યા—પ્રભાત વિપદની વિતી ગઈ રાતડી
 બહાલી બહાલી વિજયની વાત સાંભળીને હરખે છે છાતડી
 મહારથી છતાં જે મહાત્મા ગણાય છે
 કર્મવીર થઈને જે કીર્તિ કમાય છે
 જેનાં આદર્શ પૂર્ણ પ્રેમે પુનઃ પુનઃ છે
 વિર એ વિજેતા છે વિશ્વે વિખ્યાત
 આજ જેવા અધિર થાય આંખડી

ધૈર્યદેવી— ૧૧

નંદનવન સમદેશ આ જેનાથી સોડાય
 ભારત રમણી આજ તે ચરણ તળે છુંઢાય
 જગતનાં આંસુ લહોનારાં લુછે અમળા તણાં આંસુ
 વહે છે આજ ચોધારા લુંછે અમળા તણાં આંસુ
 તમારા દેશની લક્ષ્મી તમારે તેજને ગૌરવ
 અરે સન્માન આહનારા લુંછે અમળા તણાં આંસુ
 નથી એ અશ્રુનાં બિંદુ ભર્યા છે બિંદુમાં સાગર
 જશે આ દેશ પાતાળે લુંછે અમળા તણાં આંસુ

સુશીલા—

૧૨

સ્નેહ ઉપવન એ સૂનાં વસાવી ગયો

ગાન મંજુલ આલાપી હૃદય કુંજનો કલાપી

મુગ્ધ મયુરીના દીલને હસાવી ગયો

અજબ ઘેને મીઁચાય નેત્ર જાગી જતી

અનિલ લહરીઓ સંદેશ કંઈક આપી જતી

સ્નેહ ખંસરી સુણાવી મંત્ર મુગ્ધશી બનાવી

અજબ બહુગર એ બહુ ચલાવી ગયો

સાગર—

૧૩

વંક બ્રકુટી વંક ચોટલો વાંકી જેની ચાલ

વાંકા બોલી નારી પરણી પુરૂષ થાય બેહાલ

નખરાળીથી નેહ કરી નર પુરેપુરા પસ્તાતા

ઘડી તલસાવે ઘડી લલચાવે ઘડીક કરે ભૂપાતા

ધુંધટ પટમાં નયનો ઢાળી પાણી પુરૂષનાં માપે

પાણી પાણી બે થાય પતિ તો માથે છાણા થાપે

ભદ્રશીલા—

૧૪

સુત સપુત પ્રગટે ભારતમાં

યશ પરિમલ પ્રસરે

અભિજ્ઞાપા છે એજ અમારી

કર્મ નિષ્ઠ હો સહુ નરનારી

ધર્મ ધ્વજા જે ધરે

પ્રેમ ભક્તિનાં પાંઠ પઢીને

સત્ય મિતિના શસ્ત્ર સંજીવે

ભુવન ધમ્મ કરે એવે

સુશીલા—

૧૫

દિવાના પ્રેમના પંથી પ્રિતીના પથ જાશે ના
સુધા માની એ વિષ પ્યાલા પીશે કે કેને પાશે ના
કીનારા નહીં જડે શોધ્યા વિષમ વમળે ભમી મરશે
એ સાગરના અતલ તલમાં ફેંદ્યને કોઈ ખોશે ના
દિવસને રાત રોવામાં નયનમાં નીર ના રહેશે
અરે છે પ્રેમ દાવાનળ વિમળ જ્યોતિને જોશે ના.

ખોડીયો જમના—

૧૬

દેખાદેખી કરવા જાય, એના ઢેડ ફેંજેતા થાય.

આખર ઇશ્વર ત લીલામ આવી થાય છે.

ભલે હંસ થવા જાય નકલ અસલ બૂલી જાય

આખર ખગલા તે ખગલા કહેવાય છે.

હૈ! વાંદરચાળા બહુ કરીએ, ફોગટ હાંસી થાય

ભુલ્યા ત્યાંથી સમજે બહાલા

સોળે સજે શણગાર સંખણી, પદમણી ના થવાય,

ભુલ્યા ત્યાંથી સમજે બહાલી હવે છોડ લવારી છોડ.

===== અંક બીજો સમાપ્ત. =====

અંક ૩ નો.

સુશીલા —

૧૭

દાવ રમતાં ભુલીને દીવાની થઈ

હુનિયાં છે હઃખલરી આંખલડી અશ્રુમરી

આજ બહાલાનાં બહાલથી વિખૂટી પડી

આફતની આગમાં બળતી હું બહાવરી
ભટકી રહી ભવમાં—

થવાનું હતું તે થયું ધીરજ ધારીને સહેવું રહું
ભુલાવી લાવીએ ભુલી પડી.

સુશીલા —

૧૮

આ દેશ તમારો શ્રેષ્ઠ સર્વથી નર રત્નોની ખાણ

પરતંત્ર બન્યો છે આજ કુસંગે ખોઈ રહ્યો સન્માન

અરે ઓ ભારતનાં સંતાન

ઉઠો કેસરી માતૃભૂમિ માગે છે બલિદાન

સ્વમાન હોય ને અંરતમાં પ્રણ કરો કુરબાન—અરે ઓ.

વૈભવ ગયાને ગઈ વિભૂતી ગયો દેશ અભિમાન.

ગૌરવ ગયો વિશ્વાસ ગયા નહીં છોડો વ્યર્થ ગુમાન.

પાત્રો બધાં—

૧૬

ધનમાલ પરાયા હરતા

તીજેરીને તર કરતા

આજે પાઠ શીખ્યા બહુ આરા

જર હરામનાં નહીં પચતાં

આખર પુટી નીકળતાં

શીઠ ભરો પાપના ભારા

છછા પંજા કંઈક કરી ભલે લાખો લુંટી લાવ્યા

હામનું ધન ગયું હરામે

આખર એ પસ્તાયા

સમજીને સન્માર્ગે ચાલ્યા

તેને છે પોખારા

ચમકે આજ સીતારા

૬

જાહેર ધખર.

અમારી કંપનીના નીચે લખેલા નાટકનાં ગાયનોની
ચોપડીઓ જ્યાં અમારી કંપનીના મુકામ હશે ત્યાંથી
રોકડેથી મળશે વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે નહીં.

ચોપડીનું નામ.

કીંમત.

૧	સર વસંત કુમાર	...	...	૦-૪-૦
૨	બોલતા હંસ...	...	...	૦-૪-૦
૩	માયા મોહીની	...	...	૦-૪-૦
૪	સ્નેહ સુધા	...	...	૦-૪-૦
૫	રંગીલો યોગી...	...	...	૦-૪-૦
૬	ડોલતી દુનીયા	...	...	૦-૪-૦
૭	અનંગપત્ના (હવે પછી)	...	...	...
૮	કીર્તિ કલાપ (હવે પછી)	...	...	...
૯	વીરની વટ	...	...	૯-૪-૦
૧૦	ચપટંકી વીર	...	...	૦-૪-૦
૧૧	રાજલક્ષ્મી	...	...	૦-૪-૦
૧૨	લાખો કુલાણી	...	...	૦ ૪-૦
૧૩	તારણુદાર	...	...	૦-૪-૦

શ્રી નવિન સરોજ નાટક સમાજ.

યથ સ્વામિત્વના સર્વહક્ક પ્રસીદ્ધ કર્તાએ સ્વાધીન રાખ્યા
છે તેમની રજા સિવાય કોઈએ છાપવું, છપાવવું, વેચવું,
વેચાવવું, ભજવું, કે ભજવાવવું, નહીં.

આ ચોપડી શ્રી જૈન એડવોકેટ શ્રી. પ્રેક્ષમાં વાલીલાલ
બાપુલાલ શાહે શ્રી નવિન સરોજ નાટક સમાજને માટે
છાપી કે, ધીમંટા જેસંગભાઈનો વાડી-અમદાવાદ.

૬

